

AZ EMLÉKPARK LÉTREHOZÁSÁHOZ FÜZŐDŐ ESEMÉNYEK RÖVID ÁTTEKINTÉSE

Már 1991 áprilisában a VMDK szabadkai körzeti szervezetének egyik elnökségi ülésén néhány jövőbeli feladatról volt szó (Petőfi-szobor, új szabadkai utcanevek, a szabadkai színház megmentése...), és felmerült az a gondolat, hogy össze kellene állítani azoknak az áldozatoknak a névsorát, akiket 1944 őszén a szabadkai község területén kivégeztek. Olyan döntés született, hogy ezt a feladatot a Történelmi Bizottságra kell bízni.

A kérdést a megbízott szerv többször megvitatta, meg is kezdődött a munka, habár az érintettek többsége nem szívesen nyilatkozott ebben a valamikor tabunak számító ügyben. Szívós munka árán azonban mégis elkészült a lista. Tekintettel arra, hogy 1994 őszén lesz ötven esztendeje a szörnyű kegyetlenkedésnek, 1993. December 13-án a bizottság egy memorandummal fordult Szabadka polgármesteréhez, Kasza József úrhoz.

A beadvány szövege a következő:

Kasza József polgármester úrnak, Szabadkán

MEMORANDUM

Az 1944-es emlékpark, az 1944-es áldozatok évfordulója, illetve a világháború szabadkai áldozatai 50 éves évfordulójának 1995-beli megemlékezése ügyében.

A szóban forgó tárgyak körüli szervezési és egyéb feladatok elvégzésére három bizottság létrehozását javasoljuk. A bizottságok elnöke a polgármester legyen, és valamennyi bizottságban a szervezéssel egy-egy felelős személyt, azaz az alelnököt kell megbízni. A bizottságok tagjai a magvát képeznek az illető szerveknek, amelyekbe további tagokat, szakértőket kell választani a speciális feladatok elvégzése céljából.

Az 1944-es emlékparkbizottságba a következő személyeket ajánljuk: elnöknek Kasza Józsefet, alelnöknek Szekeres Lászlót, tagjainak: dr. Uzon Miklóst, Dobó Géza mérnököt, Kollár Károlyt, dr. Bogner Istvánt és Ricz Pétert.

Az 1944 őszén ártatlanul kivégezettek szabadkai emlékparkjának kiépítését 1994 őszéig be kell fejezni, hogy méltó kommemoráció keretében emlékezhessünk meg az áldozatokról. Ennek a megemlékezésnek vajdasági jellegűnek kell lennie és egy ökumenikus egyházi szertartásnak kell kiegészítenie. Az elgondolás szerint Szabadkán legyen a központi (vajdasági) kommemoráció, a VMDK szervezésében pedig helyi jellegű megemlékezéseket tartanak Bajmokon, Bezdánban, Újvidéken, Moholon, Zentán, Adorjánon, Temerinben és más helyeken. Az emlékpark létrehozásának tervéről többféle elgondolás született és a bizottságnak valmennyit mérlegelnie kell a végleges megoldás meghatározásakor. A 44-es parcellával kapcsolatos kérdések közül néhányat meg is említettünk. Például azt, hogy szükséges-e bekeríteni a kijelölt területet; az emlékfal, amely az áldozatok nevét tartalmazza, hol helyezkedjen el; milyen kertészeti munka elvégzése szükséges stb. Víz- és villanyvezetékre van szükség, padokat kell elhelyez-

ni, emlékművet-szobrot kell felállítani, meg kell határozni a helyüket, végül, egy etikai kérdést is meg kell oldani, mégpedig azt, hogy a tömegsírokat meg kell-e bolygatni vagy sem? A szobor ügyében javasoljuk egy művészeti munkacsoport létrehozását. Javasoljuk továbbá egy irodalmi pályázat kiírását, valamint egy bírálóbizottság kinevezését.

A 44-es áldozatok 50 éves évfordulójára való felkészüléshez az alábbi összetételű bizottságot javasoljuk: elnök Kasza József; alelnök Kongó Tivadar; tagok: dr. Mészáros Sándor (Újvidék), Matuska Márton (Újvidék) és Juhász Lajos.

A világháború összes szabadkai áldozatának 50 éves megemlékezésére javasoljuk egy olyan bizottság kinevezését, amelyben részt vennének a városban élő nemzetek (magyar, horvát, szerb, zsidó) képviselői. Részünkről a következő egyéneket ajánljuk: elnöknek Kasza Józsefet, alelnöknek Sinkovics Ferencet, tagoknak pedig: dr. Hegedűs Antal és Dégi Emilt.

Tanácsos volna, ha mindhárom bizottság január közepéig munkához látna, mert tervezzük dr. Mészáros Sándor és Matuska Márton meghívását a Nyitott ajtó egyik januári rendezvényére, amelyen a 44-es áldozatokkal kapcsolatos eddigi kutatásokról tartanak majd beszámolót.

Felkérjük a polgármester urat, hogy a 44-es szabadkai kivégzésekkel kapcsolatban az Anyakönyvi Hivataltól szerezzen be olyan adatokat, amelyek a további kutatásokhoz elengedhetetlenül szükségesek. Véleményünk szerint ezek az adatok jó kiindulópontot jelentenének egy objektív tényfeltárás során, amelyet a következő év folyamán kötelezően el kell végezni. Egy ilyen jelentéssel hatékonyan járulhatnánk hozzá dr. Mészáros Sándor egész Vajdaságra kiterjedő tudományos munkájának sikeres befejezéséhez.

Tisztelettel a VMDK szabadkai Történeti Bizottságának elnöke, Ricz Péter (s.k.), a VMDK szabadkai Történeti Bizottságának alelnöke, dr. Uzon Miklós (s.k.)

Szabadka, 1993. december 13-án

A fenti memorandum alapján az idei év márciusában megtörténtek az előkészületek egy tényfeltáró, viktimológiai bizottság megalakítására, amely – sajnálattal kell megemlíteni – bizonyos adminisztratív nehézségek miatt a mai napig nem kezdhetette el nagyon fontos munkáját. Ami késik, az, reméljük, nem múlik.

A községi képviselő-testület 1994. június 30-án megtartott ülésén emlékbizottságot nevezett ki. Ennek elnöke Kasza József polgármester, alelnöke Szekeres László, tagjai: dr. Bogner István, Kollár Károly, Ricz Péter, dr. Uzon Miklós, Kudlik Gábor, valamint Dobó Géza mérnök mint szakmai tanácsadó. A bizottság első ülésére augusztus 5-én került sor, amelyen több lényeges döntés született. Lássuk azonban sorjában!

A bizottság alelnöke az urbanisztikai terv mellett egy tervjavaslatot terjesztett elő, amely alapján meg lehetett kezdeni a munkát. Ebből a néhány alapvető elvet tartalmazó iratból idézünk.

“Szabadkának, a szabadkaiaknak az idei év folyamán két nagyon szomorú évfordulóról kell megemlékezniük: zsidó polgártársaink elhurcolásának, valamint más pol-

1994. októbere, az emlékbizottság megtekinti a helyszínen a munkálatokat.
Itt már látható az elkészült emlékfal.

gártásaink meghurcoltatásának és elpusztításának ötvenedik évfordulójáról... Tekintettel arra, hogy ismét egy vajúdo korszaknak vagyunk a részei, a ma embere számára ne az újabb harag, a visszavágás, sőt – 50 év elteltével – ne a tetemrehívás hangulatát élesszük fel, sokkal inkább azt tudatosítsuk, hogy mekkora szüksége van mindannyiunknak a megbékélésre, a kölcsönös megbecsülésre... A november másodikán megtartandó megemlékezésnek méltónak kell lennie az áldozatok számára és civilizált mi-voltunkhoz. Minden mozzanatával a MEGBÉKÉLÉST kell szolgálnia, semmiképp sem kell megengedni, hogy politikai mellézköngéi legyenek. Nem tüntetést óhajtunk szervezni, hanem visszaemlékezést, amellyel kifejezésre juttatjuk, hogy egy művelt közösség csendesen és bensőségesen is képes fájdalmait kinyilvánítani!...”

A meghozott határozatok közül a lényegesebbek a következők voltak: a megemlékezés községi szintű legyen; a megemlékezést az eddigi hagyományokhoz híven a vesztőhelyen rendezzük meg; más műsorok is kísérjék; a helyszínen emlékművet kell emelni; az emlékművön nem kell neveket feltüntetni; az eddigi névsort a Magyar Szóban, esetleges kiigazítások és pótlások érdekében, le kell közölni.

A következő, második értekezleten határozat született arról, hogy Kalmár Ferenc szobrászművészt bízunk meg egy szobor elkészítésével, november elsején ökumenikus istentiszteletet tartunk, a bizottság a Szabad Hét Nappal egyntt irodalmi pályázatot ír ki, november másodikán délelőtt szakmai értekezletet tartunk történészek részvételével, akik az 1944 őszi uralkodó helyzetről, illetve az akkori eseményekről számolnak majd be.

Mérete és hangneme miatt, sajnos, nem lehet megkerülni azt, hogy augusztusban és szeptemberben a kommemoráció körül – a szoboravatás ürügyén – egyoldalú, ám mégis zajos “csatározás” alakult ki, amelynek folyamán aláírt és aláíratlan cikkekben és közlemények útján, különféle érvekkel, történelmi tények elferdítésével, sőt uszító kijelentésekkel és fenyegetésekkel kíséreltek meg egyesek ellenséges hangulatot kelteni, amivel a magyarság megfélemlítését akarták elérni. Meg kell említeni azt is, hogy ugyanezek egymás után tartottak hivatalos kommemorációkat, és egy szobrot is felavattak ugyanolyan adminisztratív feltételekkel, amelyek alapján az áldozatok emlékére szánt szobor ellen hajsza indult. Egyes írásokban olyan megfogalmazásokat lehet találni, amelyeknek szerzője mintha elfelejtette volna, hogy mit tett közzé 1991-ben Đilasról szóló könyvében Vladimir Dedijer: “... mi moramo da se osvrnemo šta smo i mi radili na kraju rata. Jednom sam zajedno sa drugom Titom i Rankovićem računao kakva je bila osveta naše revolucije za nevino pobijene ljude, za popaljena sela. Mi smo poslednje godine rata, kao i prvih nekoliko meseci posle pobede streljali oko 150 hiljada ljudi.” (Vladimir Dedijer: Veliki buntovnik Milovan Đilas. Prosveta; Beograd, 1991. 64. O.)

A szervezőmunka időközben tovább folyt, függetlenül az emlékparkra és szoborra tett megalapozatlan kifogásoktól és a minden törvényes alapot nélkülöző ellenvetésektől. Ennek hála és sokak áldozatos munkájának meg támogatásának eredményeként válhatott valóra az idén ez a civilizációs, etikai és lelki alapokon nyugvó megemlékezés, amelynek most részesei lehetünk.

Az emlékbizottság

Épül az emlékpark ... (1994. októbere)